

Prazna obećanja patrijarhata

Beganović, Jasmin

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:929464>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Student: Jasmin Beganović

Odsjek za kulturalne studije

Akadska godina 2018/2019

Filozofski fakultet u Rijeci

Mentor: dr. sc. Brigita Miloš

Prazna obećanja patrijarhata

Završni rad

Rijeka, 10. rujna 2019.

Summary

This thesis aims to explore the aspects of male identity. The goal is to analyze and define the concept of identity, the construction of male identity, sex and gender difference, role theory, homosociality and hegemonic masculinity, using relevant literature. Emphasis is put on the influence of hegemonic masculinity to other forms of male masculine identities. This essay seeks to see into individual and personal opinions of young males about their masculine identities, maleness, homosexuality and potential changes in male identities today using the method of semistructured interviewing.

Key words: Hegemonic masculinity, identity, male, maleness, masculinity

Sadržaj

Uvod	1
Problematika identiteta	1
Konstrukcija muškog identiteta	2
Rodne i spolne razlike	3
Društvena uloga	5
Hegemonijska muškost	6
Homosocijalnost	7
Novi muškarac i protestna muškost	10
Metodologija istraživanja	14
Analiza intervjua	14
Zaključak	19
Literatura	21

Uvod

Tema ovog završnog rada su aspekti muškog identiteta i njegova konstrukcija. Kako bi se problematika detaljnije analizirala, najprije su ispitani koncepti osobnog identiteta, zatim društvenog i grupnog. Obilježja navedenih pojmova zatim su sagledana kroz prizmu maskuliniteta i feminiteta, te je ispitan princip razlikovanja prisutan u konstrukciji identiteta i konstrukciji razlike između maskuliniteta i feminiteta. U nastavku se propituju pojmovi roda, rodne i društvene uloge, te hegemonijskog maskuliniteta kao ključnog pojma u analizi muškog identiteta koji se uvelike oslanja na djela R. W. Connella. Istražuje se koncept homosocijalnosti autorice Sharon Bird i odnos homosocijalnosti s hegemonijskom muškošću. Naposljetku, primjenom informacija dobivenih putem relevantne literature, proveden je intervju polustrukturiranog tipa s grupom od petnaest muškaraca. Rezultati intervjua analizirani su iz perspektive ključnih pojmova ispitanih u razradi završnog rada, te je shodno tome i temeljen zaključak.

Problematika identiteta

Kada se govori o muškom identitetu najprije se potrebno zapitati, što je to identitet? Je li bivanje muškarcem spolna odrednica dobivena rođenjem, biološki uvjetovana datost koja ga oblikuje i kreira ili je on pak rodno određen, produkt kulture, fluidan i promjenjiv? Jesu li muževnost i muškost jedno te isto? Počnimo najprije s definicijom identiteta. Postoje različiti pristupi i interpretacije toga na što se pojam direktno odnosi. Za potrebe ovog istraživanja relevantne su dvije vrste identiteta, osobni i društveni. Jean- Claude Deschamps i Thierry Devos u knjizi „Regarding the Relationship between Social Identity and Personal Identity“ (1998), tvrde da je osobni identitet nedovoljno dobro definiran, no u principu se odnosi na sposobnost individue da se diferencira od drugih. Osobni identitet je temeljen i konstruiran na razlici, subjekt je prema tome svjestan da je identičan sam sebi što ga pritom čini drugačijim od drugih. Društveni identitet je, za razliku od osobnog identiteta, uspostavljen na sličnosti s drugima. Deschamps i Devos u nastavku navode da se koncepti osobnog i društvenog identiteta temelje na ideji da je svaki pojedinac dvostruko karakteriziran. S jedne strane nalazi se utjecaj društvenih faktora koji pokazuju pripadnost nekoj grupi ili kategoriji dok se s druge strane nalaze osobne, individualne karakteristike koje su više specifične i svojstvene pojedincu. Oni subjekti koji dijele slične društvene pozicije imaju slične društvene identitete, što društveni identitet čini vezanim uz sličnosti između pojedinaca. No osjećaj pripadnosti određenoj grupi i proces identifikacije mogući su jedino u kontrastu s drugim postojećim grupama i kategorijama kojima subjekt ne pripada. Društveni identitet se stoga zasniva i na činjenici da se individua smatra sličnom drugima koji dijele jednaku socijalnu pozadinu (*mi*), no također i na razlici i jedinstvenosti toga *mi* u odnosu s drugim grupama (*oni*). Društveni identitet,

sukladno navedenom, sljubljuje sličnost unutar grupe i takozvanu kategoričku diferencijaciju s drugim grupama. Što je intenzivnija identifikacija pojedinaca s grupom, to će diferencija te grupe s drugima biti veća (Dechamps, Devos, 1998:3 ; vlastiti prijevod). Osobni i društveni identitet počivaju na dualnim karakteristikama sličnosti i razlika, najprije na sličnosti sa samim sobom, zatim na sličnosti između onih pojedinaca s jednakom društvenom pozadinom, no ono što je ključno u oba procesa je princip razlikovanja. Za osobni identitet potreban je koncept onog drugog, jer je drugost mehanizam putem kojeg se ostvaruje slika autentičnog i jedinstvenog subjekta. Druge grupe, srodno tome, ojačavaju identitet grupe, mi nismo oni i to nas čini jedinstvenima. Princip drugosti itekako je prisutan u konstrukciji muškog identiteta.

Konstrukcija muškog identiteta

Naime, R.W. Connell u knjizi „Masculinities“ (2005) objašnjava kako su maskulinitet i feminitet zapravo koncepti koji se nalaze u uzajamnom odnosu te se njihovo značenje proizvodi upravo u relaciji jednoga s drugim, kao društveno razgraničavanje i kulturalna suprotnost. Maskulinitet kao objekt je uvijek uspostavljen kao maskulinitet u relaciji s feminitetom, točnije, maskulinitet ne postoji osim u kontrastu s feminitetom, te društvo koje ne tretira žene i muškarce kao nositelje polariziranih karakternih osobina i vrsta, ne poima maskulinitet sukladno modernoj europskoj, američkoj kulturi (Connell, 2005:68 ; vlastiti prijevod). Donekle je razumljivo da su razlike prisutne ukoliko su one zasnovane na spolu, odnosno, na anatomskoj i biološkoj različitosti iako je i u tom slučaju problematično činiti jasne distinkcije uzevši u obzir prisutnost, primjerice, interspolnosti. No znači li maskulinitet isto što i muškost? John Beynon u knjizi „Masculinities and Culture“ (2002), razlikuje muškost (maleness) i muževnost (masculinity), pri čemu je muškost biološka odrednica dok je muževnost kulturalna, točnije, muškost je vezana uz spol dok je muževnost vezana uz rod. Muževnost ne postoji bez prisustva kulture, ona je oblikovana i uvjetovana lokacijom i vremenskim periodom u kojem se manifestira i načinom putem kojeg je usvajaju pojedinci i grupe. Muškarci prema Beynonu nisu rođeni s muževnošću, naprotiv, muškarcima je muževnost implementirana putem kulture, sačinjena od društvenih kodova i skupa ponašanja koje muškarci uče reproducirati (Beynon, 2002:2 ; vlastiti prijevod). Dakle razlika između muževnosti i ženstvenosti nije uvjetovana biološki nego kulturalno, što dovodi do pitanja zašto muževnost kao rodna odrednica ne postoji bez ženstvenosti? Zašto je potrebno ženstvenost definirati kao drugost kako bi se omogućila konstrukcija muževnosti?

Na tragu definicije društvenog identiteta, muževnost shvaćena kao obilježje grupe vodi ka intenzivnijoj diferencijaciji s drugim grupama, u ovom slučaju s grupama žena. Moderna europska

i američka kultura definira muževnost i ženstvenost kao suprotnosti, no na kojima osnovama je fabricirana ta diferencijacija?

Rodne i spolne razlike

Connell obrise današnjeg poimanja rodnih i spolnih razlika pozicionira u razdoblje između 1450. i 1650. godine, u same početke stvaranja moderne kapitalističke ekonomije, preciznije, u područje sjevernog Atlantika. Pritom su četiri oblika društvenih praksi oblikovala ono što se danas naziva muževnost. Najprije kulturalne promjene koje su utjecale na razumijevanje seksualnosti i osobnosti u Europi. Oslabljen utjecaj religije na razvitak intelektualnog i svakodnevnog života omogućio je razvitak bračne institucije i tranziciju iz monaških prema heteroseksualnim kulturalnim vrijednostima. Naglasak na pojedinačnom pristupu svakog subjekta u odnosu s Bogom doveo je do individualizma i poimanja samostalnog nezavisnog subjekta. Klasična filozofija suprotstavljala je razum i znanost prirodi i emocijama. Muževnost je definirana kao karakterna struktura obilježena razumom što je u Zapadnoj civilizaciji značilo da su muškarci nositelji umnosti (Connell, 2005:186, 187 ; vlastiti prijevod). Ženama je pripisana veza s prirodom i emocijama što ih je činilo drugačijim od muškaraca. No razlika je formirana na pretpostavljenom manjku umnosti kod žena. Iako se priroda razlikovanja između muškaraca i žena pomaknula sa točke pretpostavljenog manjka umnosti, teorije o različitosti žena spram muškaraca i dalje su prisutne u aktualnom poimanju odnosa između spolova. Rada Borić u tekstu „Ženski identitet u jeziku“ , dekonstruirajući redukcionističke rječničke definicije žena i ženskog identiteta u jeziku, pita se zašto se žena definira kao suprotnost muškarcu i navodi definiciju iz Anićeva rječnika.

„1. Osoba po spolu suprotna muškarcu, žensko, pa tek onda; odrasla osoba ženskog spola; prema svojoj društvenoj ulozi 2.razg. bračni drug ženskog spola; supruga. Pritom se, naravno, jedino muškarca definira kao odraslu osobu muškog spola. Dakle žena se ne definira po sebi, nego najprije kao suprotnost muškarcu. On je norma ona je otklon“ (Borić, 1998:37)

Muški identitet nastaje u suprotnosti sa ženskim identitetom, maskulinitet pak ne postoji bez feminiteta, no unatoč tome odnos nije uspostavljen na jednakosti nego na nametnutoj dominaciji muškog i subordinaciji ženskog identiteta. Nije riječ samo o pojedinačnom, personaliziranom razlikovanju, riječ je o institucionaliziranom, sistematiziranom projektu uspostavljanja nadmoći dominantnog identiteta temeljenog iznova na premisi da je praktički sve ono vezano uz žene i feminitet, sekundarno, manje vrijedno i stoga definirano kao drugo. Imaju li takve tvrdnje uporište u znanosti i jesu li primjenjive na prisutne društvene odnose? Krenimo najprije s definicijom roda,

„Suvremena feministička teorija naglašava, nasuprot, da se proces bivanja ženom (ili muškarcem) nikada ne završava – dakle postajati ženom a ne postati ženom. Time se i rodni identitet može doživjeti kao

„plutljiv“ promjenjiv, s mogućnošću slobodnog „preuzimanja“ identiteta. Svaki individualni subjekt pregovara stalno s normama, ponašanjima, diskursima koji definiraju ženstvo (ili muškost) u određenoj zajednici, u određenom trenutku u povijesti“ (Borić, 1998:43)

Ako je rod kulturalni i povijesni konstrukt, ako je promjenjiv i fluidan može li se doista govoriti o razlikama između maskuliniteta i feminiteta? Znači li to da muškarci i žene mogu slobodno preuzimati rodne identitete? Prije same problematike rodne fluidnosti potrebno se zapitati kako su nastale pretpostavke o karakteristikama muževnosti. Connell će reći da se primjerice uloga muškarca kao onoga koji donosi kruh na stol, ili 'breadwinner' uloga, kreirala u Britaniji sredinom devetnaestog stoljeća. Breadwinner uloga činila je esenciju muškosti. Connell u nastavku dodaje kako su kapitalisti i radnici bili podijeljeni po pitanju muške uloge. Radnički sindikati su preuzeli breadwinner ulogu što je rezultiralo podjelom na muške i ženske poslove i naglasilo razliku između zanatskih radnika i običnih fizičkih radnika (Connell, 2005:29 ; vlastiti prijevod). Promjene prirode rada, prisutnost tehnologije koja uspješno zamjenjuje fizičku ljudsku snagu ugrozili su ulogu muškarca u prošlom stoljeću što je upravo ključni trenutak za razumijevanje nastanka konstrukta o muževnosti (Rutherford, 1988:23 ; vlastiti prijevod). Postepena fabriciranja uloga temeljenih na pretpostavljenim inherentnim osobinama pojedinog spola, poslužila su kao plodno tlo za implementiranje ideje o dijametralnoj suprotnosti između muškaraca i žena. Imaju li muškarci i žene zaista određene osobine i sposobnosti koje im daju svrhu i mjesto u podjeli između onoga što čine i jesu muškarci i onoga što su žene? Connell navodi:

„Prvi značajni pokušaj stvaranja društvene znanosti o muškosti bazirala se na ideji o muškoj spolnoj ulozi. Njezini izvori datiraju u kasne devetnaesto stoljetne rasprave o spolnim razlikama kada je otpor prema emancipaciji žena poduprt znanstvenom doktrinom o urođenim spolnim razlikama“ (Connell, 2005:21 ; vlastiti prijevod).

Cilj prvotne znanosti o spolovima je bilo utvrđivanja urođene razlike između muškaraca i žena kako bi se utišala inicijativa ka ženskoj emancipaciji. Connell u djelu „Gender and Power“ (1987) negira prisutnost razlika tvrdeći:

„Zapravo, glavni podatci, iz gotovo osamdeset godina istraživanja, pokazuju golemu psihološku sličnost između žena i muškaraca u grupama istraživanim od strane psihologa. Očiglednih razlika ima malo, te su ograničene na pojedine teme. Malene razlike u prosijeku, u kontekstu golemih preklapanja između muškaraca i žena, su uobičajene čak i u osobinama u kojima se razlike pokazuju konzistentno“ (Connell, 1987:170 ; vlastiti prijevod).

Iako su rezultati istraživanja pokazali većinsku sličnost između muškaraca i žena, 1930-ih godina pojavio se pojam društvene uloge.

Društvena uloga

Društvenu ulogu je, za potrebe istraživanja, potrebno sagledati u njenom odnosu s rodom koji se očituje na dva načina. Prema prvom načinu uloge su specifične za određene kontekstualne situacije. Drugi način pak muškarce i žene pozicionira u sveopći poredak očekivanja koja su vezana uz nečiji spol, odnosno, uz spolnu ulogu. U drugom pristupu, u svakom kulturalnom kontekstu, uvijek postoje dvije spolne uloge, muška i ženska odnosno, maskulinitet i feminitet. Maskulinitet i feminitet se nadalje razumijevaju kao internalizirane spolne uloge koje su produkt socijalizacije (Connell, 2005:26 ; vlastiti prijevod). Connell kritizira teoriju uloga te navodi:

„Teorija uloga je općenito logički nejasna. Sam termin koristi se da bi opisao okupaciju, politički status, trenutnu transakciju, hobi, period u životu i rod. Zbog promjenjivih temelja na kojima su uloge definirane, rodna uloga vodi do goleme inkohherentnosti u analizi društvenog života. Teorija uloga prenaplaćava stupanj propisanosti ljudskog društvenog ponašanja, dok u isto vrijeme pretpostavljajući da su propisi recipročni, podupire društvenu nejednakost“ (Connell, 2005:26 ; vlastiti prijevod).

Koja je razlika između identiteta i uloge? Manuel Castells u knjizi 'Power of identity' konstatira da se identitet odnosi na konstrukciju značenja temeljenih na kulturalnim atributima. No identitet i ulogu potrebno je razlikovati jer su uloge primjerice, radnika, majke, ili susjeda definirane normama strukturiranim od strane institucija i organizacije društva. Identiteti su izvori značenja za same subjekte i konstruirani su procesom individualizacije. Identitet ima snažniju ulogu od uloge jer se identitet veže uz značenje dok je uloga vezana uz funkciju (Castells, 2011 ; vlastiti prijevod). Sharon Bird u djelu „Homosexuality and the Maintenance Of Hegemonic Masculinity“ (1996) , primjenjujući diferencijaciju uloge i identiteta na rod, ističe da su rodne uloge statične društvene pozicije dok je rodni identitet kontinuirani proces kojemu se značenja pripisuju putem društvene interakcije. Rodni identitet je apropos relacionalan (Bird, 1996:122; vlastiti prijevod). Ako su razlike između spolova toliko minorne da je praktičnije govoriti o sličnostima između muškaraca i žena nego o njihovim razlikama, na koji se način legitimira razlikovanje kao metoda stvaranja muškog identiteta u suprotnosti sa onime što to nije? Identiteti se temelje na diferencijaciji, a rodni su identiteti prema tome karakterizirani kao relacionalni, nastaju i postoje jedino u odnosu jedni s drugima. Stoga se potrebno zapitati iz kojeg su razloga muškarac kao spolna odrednica i maskulinitet kao rodna, tretirani kao normativni identiteti? Ako je muževnost produkt povijesti i socio-ekonomskih promjena, koliko su čvrsti temelji modernog poimanja maskuliniteta? Naposljetku, što uvjerava današnje muškarce u istinitost modernog razumijevanja muževnosti?

Hegemonijska muškost

Hegemonijska muškost javlja se u člancima o društvenoj nejednakosti u australijskim srednjim školama, koji su pokazali prisutnost rodni i klasni hijerarhija isprepletenih s aktivnom proizvodnjom rodni konstrukcija. Tema članaka vezala se uz pitanja uloga muškaraca, konstrukcija muškosti i odnosa politike i muškaraca, no na što se hegemonijska muškost točno odnosi? Connellina teorija temelji se na konceptu hegemonije Antonija Gramscia i primjenjuje se na rod na sljedeći način, „Hegemonija se veže uz kulturalnu dominaciju u društvu u cijelosti. Unutar cijelokupnog okvira postoje specifični rodni odnosi dominacije i subordinacije između grupa muškaraca (Connell, 2005:78 ; vlastiti prijevod). Hegemonijska muškost srodno tome može se interpretirati kao „konfiguracija rodne politike koja utjelovljuje trenutno prihvaćen odgovor na problem legitimacije patrijarhata, koji garantira (ili se pak smatra da garantira) dominantnu poziciju muškaraca i subordiniranost žena,, (Connell, 2005:77 ; vlastiti prijevod). Hegemonijska muškost odnosi se prvobitno na dominaciju muškaraca nad ženama unutar patrijarhalnog društvenog uređenja. Ona se nalazi na vrhu hijerarhijske ljestvice muškosti što je Connellin ključni doprinos razumijevanju maskuliniteta. Naime moguće je jedino govoriti o maskulinitetima u množini suprotno donedavno prisutnoj teoriji o maskulinitetu kao homogenoj cjelini. Ispod hegemonijske muškosti nalaze se subordinirane muškosti, a ono što ih razlikuje Mike Donaldson u djelu „What is Hegemonic Masculinity“ (1993) definira na slijedeći način:

„Putem hegemonijske muškosti većina muškaraca ima korist od kontrole nad ženama. Za vrlo malo muškaraca znači kontrolu nad drugim muškarcima. Da se postavi drugačije, presudna razlika između hegemonijske muškosti i drugih muškosti nije kontrola nad ženama, nego kontrola nad muškarcima i predstavljanje toga kao univerzalnog društvenog napredovanja, da parafraziram Gramscia,, (Donaldson, 1993:12 ; vlastiti prijevod).

Priroda hegemonijske muškosti manifestira se sudeći po Donaldsonu, kao kulturalno idealiziran oblik muškosti, kao osobni i grupni projekt koji uključuje naturaliziranu ulogu muškaraca kao onih koji donose kruh na stol. Hegemonijska muškost je eksplicitna, uzrok anksioznosti, interno i hijerarhijski diferencirana od drugih oblika muškosti, brutalna i nasilna. Ona je pseudo-prirodna, gruba i kontradiktorna, sklona krizi, ali i bogata te podržana od strane društva (Donaldson, 1993:4 ; vlastiti prijevod). Unatoč činjenici da hegemonijsku muškost posjeduje manjina, manifestira se kao normativ, predstavljajući najcjedeniji oblik muškosti te zahtijeva da se svi drugi muškarci pozicioniraju u odnosu s normativom. Donaldson se pita što muškarci mogu s hegemonijskom muškošću i navodi:

„Hegemonijska muškost može biti analizirana, može se od nje udaljiti, može biti prisvojena, negirana, izazvana, reproducirana, moguće je se odreknuti, odustati od nje, može se izabrati, može biti konstruirana s poteškoćama, potvrđena, nametnuta, može se od nje odvojiti i može biti modernizirana (no očigledno se u njoj ne može uživati). Što ona može učiniti muškarcima? Može ih fascinirati, potkopati, može prisvojiti tijela nekih muškaraca, organizirati, nametnuti se, prikazati se kao prirodna, deformirati, nauditi i negirati (ali ne i naizgled obogatiti i zadovoljiti),, (Donaldson, 1993:4 ; vlastiti prijevod).

S jedne strane dominantna i moćna, s druge strane nasilna, brutalna, diskriminirajuća i anksiozna, hegemonijska muškost ostaje općeprihvaćena i idealizirana verzija bivanja muškarcem. Je li zaista obećana dominacija toliko vrijedna posjedovanja? Kako je moguće da se tako štetan identitet može održati na vrhu hijerarhijske ljestvice simultano revitalizirajući i perpetuirajući anakrona poimanja muškosti? Što taj identitet dobroga čini muškarcima koji ga posjeduju? Jonathan Rutherford navodi:

„Muškarci uče pridavati sebi samima značenje unutar struktura i slika o muškoj superiornosti. Tu bi trebalo ležati obećanje patrijarhata i razlog zašto održavamo dosluh s opresijom žena. No u stvarnosti malo nas se veže uz pravu moć. Snovi o veličini i slavi, o tome da smo netko i nešto rijetko kada urode plodom. Realnost klasne i rasne hijerarhije osigurava da manjina muškaraca čeka obećanje koje nikada neće doći“ (Rutherford, 1988:54 ; vlastiti prijevod).

Što čini isprazna obećanja patrijarhata održivim unutar muške populacije? Autori poput Sharon Bird reći će kako se proces ostvaruje putem koncepta homosocijalnosti.

Homosocijalnost

Homosocijalnost se odnosi na neseksualnu privlačnost između pripadnika istog spola. Ono što homosocijalnost čini je jasna distinkcija između hegemonijske muškosti i subordiniranih grupa muškaraca, putem segregacije unutar društvenih institucija. Homosocijalnost između muškaraca također održava prisutnost hegemonijske muškosti i njezinih normi, podržavajući značenja vezana uz identitete koji joj odgovaraju, dok pritom potiskuje značenja vezana uz nehegemonijske, subordinirane muškosti. Bird u nastavku tvrdi da se putem održavanja hegemonijskih normi suzbija kreiranje temelja za potapanje postojeće hegemonije (Bird, 1996:122 ; vlastiti prijevod). Sharon Bird također razlikuje tri načina putem kojih homosocijalnost perpetuira hegemonijsku muškost, a ti su: emocionalna distanciranost, nadmetanje i seksualno objektiviziranje žena. Izražavanje emocija izjednačeno je sa znakovima slabosti, potrebno je osjećaje držati pod kontrolom. Nadmetanje kao oblik odnosa implicira hijerarhijsku strukturu dok je kooperacija i slaganje temeljeno na jednakosti. Seksualna objektivizacija žena simbolizira mušku dominaciju temeljenu ne samo na razlici između muškaraca i žena nego na pretpostavci o muškoj superiornosti spram

žena (Bird, 1996:123 ; vlastiti prijevod). Produkt stereotipa o muškosti, prisustvo hegemonijske muškosti kao ultimativnog cilja prema kojemu bi trebali težiti oni koji sebe žele nazivati istinskim muškarcima, rezultiraju idealiziranim, teško ostvarivim identitetom muškosti. Takvim se muškarcima dodjeljuju brojni pridjevi, snažan, moćan ili pravi, ili pak uvećanice poput muškarčine. Biti pravim muškarcem, po svemu sudeći, poglavito znači biti emocionalno distanciran, fizički jak, sposoban brinuti se o obitelji, biti glava kuće, donositi kruh na stol. Problem nastaje kada se većinski broj muškaraca ne može poistovjetiti s idealima o muškosti. Kako je moguće govoriti o kolektivnom identitetu ako taj isti identitet nije primjenjiv na sve muškarce ili barem većinski dio? Usprkos činjenici da je idealna muškost nedostižna za većinu muškaraca, težiti prema tom identitetu, nastojati dostići i približiti se karakteristikama pravog muškarca, znači da je rezultat i plod prave muškosti nešto vrijedno posjedovanja. Što se događa s onim muškarcima koji nikada ne dostignu ideal muškosti? Jesu li ti muškarci nedovršeni, nedorečeni, nepotpuni ili pak lažni muškarci? Kome je dozvoljeno posjedovati taj status? Mogu li homoseksualci biti muškarčine ili je mjesto na vrhu rezervirano samo za heteroseksualce? Rutherford navodi sljedeće:

„Heteroseksualni muškarci zaštitili su se idejom da su naši seksualni identiteti apsolutni. Dominacija heteroseksualne muškosti, ideologije koje su je poduprle utišavanjem iskustava drugih, strukture moći i privilegije koje ono prikriva, svakodnevna subordinacija žena i gay muškaraca, gonjenje feminiziranih muškaraca i rasizam muškog kolonijalnog naslijeđa, svi su održali mogućnost da ostanu neupitni, da njihove kontradikcije postanu nevidljive. To je identitet koji je u kontinuiranoj borbi da nametne svoju centralnost u kulturalnom životu, no pritom pokušava osigurati vlastito odsustvo, izbjegavajući da postane predmet diskursa“ (Rutherford, 1988:23 ; vlastiti prijevod).

Dominacija heteroseksualnog muškog identiteta osigurana je isključivanjem i potlačivanjem svih onih koji se nalaze izvan heteroseksualne matrice. Homoseksualci i feminizirani muškarci pritom ne mogu biti dijelom prave muškosti, no što ih isključuje? Homoseksualni muški identitet zapravo vrši kontrahegemonijsku ulogu te se ta uloga manifestira na tri načina. Najprije, sama odbojnost prema homoseksualcima fundamentalno je obilježje muškog hegemonijskog heteroseksualnog identiteta, zatim se homoseksualnost veže uz feminitet, te finalno, oblik homoseksualnog zadovoljstva je sam po sebi definiran kao subverzivan (Donaldson, 1993:6 ; vlastiti prijevod).

„Opresija pozicionira homoseksualne muškosti na dno rodne hijerarhije među muškarcima. Biti gay, u patrijarhalnoj ideologiji, služi kao skladište svega onog što je simbolički izbačeno iz hegemonijske muškosti, artikli u rasponu od šaljivog smisla za dekoriranje interijera do uzastopnog analnog zadovoljavanja. Stoga, iz perspektive hegemonijske muškosti, biti gay lako se veže uz feminitet“ (Connell, 2005:78 ; vlastiti prijevod).

Žene, homoseksualci i feminizirani muškarci, ali i druge vrste rodni i spolnih identiteta nalaze se u nezavidnoj poziciji unutar rodne hegemonije. Pasiviziranjem, opresijom i sveopćom dominacijom hegemonijske muškosti, otklanja se mogućnost alternativnog uređenja identitetske politike. Mogu li žene i feminizirani muškarci djelovati kontrahegemonijski poput homoseksualnih muških identiteta? Mimi Schippers konstatira da ako hegemonijski odnosi ovise o simboličkoj konstrukciji želje za ženskim objektom, ako počivaju na fizičkoj snazi i autoritetu kao razlikovnim trenutcima u odnosu muškaraca i žena, te karakteristike ne smiju biti omogućene ženama te moraju biti klasificirane kao devijantne i stigmatizirajuće. Žene koje prakticiraju hegemonijsku muškost primjerice, seksualnom privlačnošću prema drugim ženama, žene koje su hladne, seksualno nedostupne i agresivne manifestiraju se kao kontrahegemonijske i stoga moraju biti sankcionirane. Navedenim ponašanjem odstupaju od norme ženstvenosti i odbijaju se prilagoditi rodnoj hegemoniji. Shippers uvodi termin 'pariah femininity' ili izgnani feminitet kako bi objasnila što se događa u trenutku kada žene prakticiraju hegemonijsku muškost. Žene koje posjeduju takozvani izgnani feminitet, 'zaražene' su svojevrsnim karakternim osobinama i klasificiraju se kao specifična vrsta osoba, lezbijka, kurva ili goropadnica. Iz čega proizlazi zaključak da će bilo koji oblik vršenja hegemonijske muškosti od strane žena biti proglašen devijantnim te će biti sklon sankcijama. Iz tog će razloga žene koje posjeduju hegemonijsku muškost biti stigmatizirane, a sam će se pojam hegemonijske muškosti simbolički transformirati u devijantnu izgnanu ženstvenost, sve u korist održavanja željenog poretka rodni odnosa i uklanjanja bilo koje mogućnosti da se taj isti poredak izazove ili dovede u pitanje. Shippers u nastavku tvrdi da se homoseksualni identitet ne svrstava u kategoriju muškosti nego je definiran kao feminitet jer je feminitet podređen dok je maskulinitet superioran. Sve subordinirane muškosti u odnosu na hegemonijsku muškost zapravo samo prakticiraju hegemonijski feminitet (Schippers, 2007:95 ; vlastiti prijevod). Kako bi hegemonijska muškost održala autonomiju potrebno je subordinirane muške identitete lišiti maskuliniteta.

„Ja tvrdim da ograničavamo muški feminitet na karakteristike i prakse koje su kulturalno pripisane ženama, činimo kulturalni posao smještajući ono ženstveno u dodatni hegemonijski odnos s muškim i te su prakse utjelovljene od strane muškaraca. Jer muški feminitet ugrožava hegemonijski odnos između maskuliniteta i feminiteta, muški feminitet podjednako feminizira i stigmatizira muškarce koji ga utjelovljuju „ (Schippers, 2007:96 ; vlastiti prijevod).

Zašto se heteroseksualna hegemonijska muškost mora osloniti na potlačivanje žena, iz kojeg razloga izbjegava biti predmet diskursa? Upravo diskurs o muškosti i konstrukciji muškog identiteta može dovesti u pitanje njegovu apsolutnost i prirodnost. Dovedi u pitanje samorazumljive i općeprihvaćene pretpostavke o tome što to znači biti muškarcem, te naposljetku

otkriti strukturu koja omogućava dominaciju jednog identiteta nad drugima. Prirodnost muškosti, naturalizacija njenog postojanja, razlog je zbog kojeg ne postaje predmetom diskursa. Roland Barthes u knjizi *Mithologies* za mit navodi:

„Opscenijski je zahvat preokrenuo zbilju, ispraznio je od povijesti i ispunio prirodom, koja je stvarima oduzela ljudsko značenje tako što ih je navela da znače ljudsku beznačajnost. Funkcija mita je da isprazni zbiljsko: on je, doslovno, neprestano istjecanje, hemoragija ili, ako nam je draže, hlapljenje, ukratko osjetilna odsutnost“ (Barthes, 2009:169).

Stoga je funkcija mita prema Barthesu prikazati se prirodnim, sakriti povijesne, društvene, ekonomske faktore koji ga proizvode i konstruiraju. Mit o muževnosti pozicionira se u epicentar kulturalnog života dok istodobno nastoji ostati izvan diskursa kako bi zadržao naturalizirajući karakter. Takozvana prirodnost, datost, prikriva činjenicu da je mit o muževnosti zapravo samo prividna cjelovitost, fragmentirana i fabricirana praznina. Postoji li alternativa i mogućnost promjene?

Novi muškarac i protestna mužkost

Povijest muževnosti pokazala je da su promjene moguće, no u kojoj mjeri? Rowena Chapman opisuje muškarca 1980-ih kao novog u kontrastu sa starim. Starom muškarcu gadi se sve vezano uz feminitet dok novog muškarca pak intrigiraju i privlače ženske uloge i kvalitete. Muškarac osamdesetih karakteriziran je kao narcisoidan, hedonist i njegovatelj (Chapman, 1988:227 ; vlastiti prijevod). Oslanjajući se na knjigu „*The Hearts of Men*“ Barbare Ehrenreich, Chapman navodi da je muškarac 1950-ih bio vezan uz breadwinner ulogu sve do pojave magazina Playboy koji je naglasak stavio na hedonizam i postepeno uveo muškarce u konzumerističku kulturu. Muškarac osamdesetih nasljednik je Playbojevog hedonista (Chapman, 1988:234 ; vlastiti prijevod). No potrebno je naglasiti da novi muškarac unatoč pozitivnim promjenama poput negiranja breadwinner uloge i tradicionalne muževnosti najprije nastupa kao potrošač i produkt tržišta. S jedne strane Jonathan Rutherford tvrdi da je tržište proizvelo brojne muževne identitete, različite oblike očinstva, seksualizirane slike muškaraca koje reflektiraju strukturalne promjene u muškim identitetima (Rutherford, 1988:36 ; vlastiti prijevod). S druge strane Suzane Moore konstatira da se potrošnja redefinirala kako bi postala odgovarajuća za muškarce, sve u korist kreiranja novih tržišta. Sve više proizvoda ciljano se proizvodi za mlade muškarce (Moore, 1988:179 ; vlastiti prijevod). Frank Mort nadodaje:

„Uzastopni rast oglašavanja i marketinga usmjerenog prema mladim muškarcima je dio i paket trenutnog poduzetnog porasta u uslužnom sektoru i medijskoj industriji. No što se događa ovdje je suptilnije od oglašavajućeg promoviranja i zarade. Mladim muškarcima prodaju se slike koje ukidaju tradicionalne ikone

muškosti. Potiče ih se da gledaju sebe i druge kao željene konzumerističke objekte . Užitek gledanja do sad su bili tabuizirani ili označeni kao ženstveni“ (Mort, 1988:194; vlastiti prijevod).

Iako Mort primjećuje da je za nastanak novog tržišta potrebno odraziti aktualno stanje muškog identiteta, prodavati slike muževnosti s kojom se mladi muškarci mogu identificirati, je li zaista cilj marketinških kampanja poremetiti rodni poredak? Pod pretpostavkom da to i je slučaj, novi muškarac svakako ne može poslužiti kao ključni agens u procesu promjene. Iako se novi muškarac lišio okova tradicionalnog poimanja maskuliniteta, u novonastali identitet upisane su nove karakteristike. Novi muškarac je hedonist, potrošač, njegovatelj jer ga, kako piše Chapman, privlači sve ono žensko, što revitalizira ideju o inherentnim svojstvima specifičnim za pojedini spol i rod. O kakvom se feminitetu govori ako je novi muškarac senzibilan i u dodiru sa ženstvenim karakterom i kakve su to ženske uloge koje ga zanimaju? Voditi se pretpostavkom da je ženski identitet fiksni i statičan, karakteriziran ulogama majke, njegovateljice, vezan uz emocije i fragilnost, pretvara diskurs o identitetima u repetitivan ciklus reduktivnih teorija o prirodnim razlikama i ulogama. Spomenuti mit o muževnosti također se aplicira na mit o ženstvenosti. Koliko je održiv i primjenjiv identitet sačinjen u suprotnosti s jednako konstruiranim, kulturalnim produktom baziranim na asumpcijama o ženstvenosti? Može li se uspostaviti uzajamni odnos različitosti toliko potreban za nastajanje osobnog i društvenog muškog identiteta, bez propitivanja toga što znači biti žena? Što čini ženski identitet i kako je konstruirana ženstvenost unutar pojedine kulture? Nadalje, novi muškarac unatoč svim inovacijama i pozitivnim promjenama i dalje postoji jedino u diskursu s hegemonijskom muškošću. Connell definira muškarce koji ne prakticiraju dominantni oblik muškosti no simultano uživaju prednosti patrijarhata, kao kategoriju takozvane suučesničke muškosti. Koncept hegemonije naj snažniji utjecaj ostvaruje upravo u odnosu s suučesničkim muškostima, dok takozvane prosvjedne muškosti predstavljaju suprotnost zadanoj normi. Suučesnička muškost je konstruirana na način da je svjesna takozvane patrijarhalne dividende prema kojoj muškarci poglavito profitiraju u kontrastu sa ženama, zbog sveopće subordinacije žena unutar patrijarhalnog društvenog uređenja. Connell naglašava da se u slučaju suučesničke muškosti ne radi nužno o strogoj dominaciji i autoritetu, već o kompromisu i poštovanju prema ženama koji su takvi muškarci u stanju pokazati. Unatoč tome samom činjenicom što su svjesni dividende ali je nisu u stanju izazvati, hegemonijska muškost uspješno vrši svoj utjecaj (Connell, 2005:79 ; vlastiti prijevod). Protestna muškost pak „nije jednostavno promatranje stereotipne muške uloge. Kompatibilna je s poštovanjem i pažnjom prema ženama, egalitarnim pristupom prema spolu, privrženosti djeci, i senzibilitetom koji je konvencionalno kategoriziran kao ženstven“ (Connell, 2005:80; vlastiti prijevod). Iako se protestne muškosti

suprotstavljaju dominaciji, sama činjenica da im je dodijeljen naziv protestnih muškosti znači da je i dalje prisutna hegemonijska muškost kao normativ koji sve druge vrste izvođenja maskuliniteta definira kao devijantne i subordinirane, čime se održava binarnost između istinite i lažne muškosti. Jednako slučaju takozvane izgnane ženstvenosti, moć hegemonijske muškosti da transformira druge varijacije muškosti u devijantne, utišava njihov subverzivni potencijal. Novog muškaraca, prema Mortu, ohrabruje se da gleda sebe i druge muškarce kao potencijalne objekte potrošačkog društva, da iskusi zadovoljstvo gledanja vlastitog tijela, ali i drugih muških tijela, što je u prošlosti bilo tabuizirano i omogućeno samo ženama (Mort, 1988:204 ; vlastiti prijevod). Ono što marketinške kampanje čine prodavanjem i seksualiziranjem muškog tijela je reartikulacija prave muškosti. Connell objašnjava da prava muškost proizlazi iz muškog tijela, s jedne strane tijelo je aktivni sudionik, muško tijelo djeluje. Primjerice, sudeći po stereotipima, muškarci su prirodno agresivniji od žena, imaju urođenu i nekontroliranu potrebu za nasiljem. S druge strane tijelo ograničava muževnost pa se prema tome, pozivajući se na stereotipe, muškarci prirodno ne brinu o novorođenčadi, a homoseksualnost je neprirodna (Connell, 2005:45 ; vlastiti prijevod). Tijelo u posljednjim desetljećima ima nekoliko funkcija: tijelo je prirodni stroj koji perpetuira rodne razlike, te koncept tijela kao krajolika u kojeg se upisuju društveni simboli. Connell pokazuje da su zapravo obje perspektive pogrešne. Najprije koncept tijela kao stroja koji djeluje, koje ima mehanizme, pa je stoga mozak programiran da proizvodi muževnost, temeljeno je na biološko redukcionističkoj teoriji. Muškarci prema navedenoj teoriji nasljeđuju tendenciju ka agresiji, teritorijalnosti ili pak hijerarhiji. Biološki determinizam je neutemeljen, nepotkrijepljen dokazima no također i socijalni determinizam prema kojem je tijelo metaforički opisano kao platno u kojeg se upisuju značenja. Connell naglašava problematiku socijalnog determinizma kroz rod pokazujući kako intervencije u rodni krajolik nisu fiksne i statične (Connell, 2005:51 ; vlastiti prijevod). Sukladno navedenom, koristiti tijelo kao proizvod, kao robu, znači perpetuirati motive istinskog muškog identiteta. Zdenko Zeman i Marija Geiger Zeman definiraju tijelo kao zahvalan materijal za kreiranje ideologije života kao potrošnje. Tijelo se može transformirati, održavati i poboljšavati, na tijelu je moguće raditi. Tijelo kao roba pritom, savršeno odgovara konzumerističkom društvu, ono služi kao sredstvo samoekspresije. „A kupuje se ponajprije ono što je potrebno da bi se tijelo, koje je postalo medijem samoostvarenja, održalo u „vrhunskoj formi“ mlado, mišićavo, zategnuto, fit i zdravo“ (Geiger Zeman i Zeman, 2012:68). Iznova prisutna metafora tijela kao mehanizma koje je moguće transformirati, koje je moguće oblikovati i koristiti za samoekspresiju insinuira ideju o izgradnji maskuliniteta. Slike mladih mišićavih muškaraca nadopunjuju idealnu muškost definiranu kroz karakterne osobine i zadane uloge, vizualnom reprezentacijom muškog savršenstva. Slike mladog muškaraca impozantne muskulature olakšavaju proces identifikacije s

idealnom muškošću. Novi potencijalni kupci znaju kako izgleda ideal muškosti, kako se odijeva, što i gdje kupuje i kako se odnosi spram vlastitog tijela. Zadatak je izgraditi tijelo i pritom izgraditi muževnost. Na taj je način maskulinitet definiran kao projekt, s poprilično jasno određenim gabaritima unutar kojih je potrebno djelovati. Jednako neuspješnoj identifikaciji s hegemonijskim maskulinitetom, vizualni, tjelesni ideal također je izvan dosega prosječnom muškarcu. Povijest de facto pokazuje da su promjene moguće i da se događaju u simbiozi s društveno-ekonomskim i kulturalnim promjenama pojedinog vremenskog razdoblja. Aktualno dominantna hegemonijska muškost stoga može biti izazvana i uspješno zamijenjena novim identitetima, osviještenim o društvenim nejednakostima, patrijarhalnoj dividendi te otvorenim prema konkretnim promjenama patrijarhalnog uređenja. Hegemonijska muškost svakako je izazvana, dovedena u pitanje, reartikulirana i transformirana, što ne znači da je hegemonijski utjecaj nestao. Mogućnost pregovaranja s subordiniranim, protestnim i suučesničkim maskulinitetima omogućava održavanje diskursa. Dok diskurs biva temeljen na pregovaranju održava se uzajamni odnos norme i devijacija. Rutherford predlaže, „feminizam je izazvao moć maskuliniteta razotkrivanjem njegovih mehanizama. Seksualna politika namijenjena muškarcima mora nastaviti taj proces redefinirajući naše identitete i što to znači biti muškarac“ (Rutherford, 1988:46 ; vlastiti prijevod). Upravo putem redefiniranja maskuliniteta može započeti proces promijene. Connellin doprinos u otkrivanju brojnih muškosti a ne singularne općeprihvaćene norme, oslobađajući je trenutak u pristupu rodnoj politici. Primjenom modela na rod općenito otkriva se heterogeni spektar različitih identitetskih praksi i mogućnosti izvođenja roda.

Metodologija istraživanja

Kako bi se problematika muških identiteta detaljnije analizirala, potrebno je istražiti na kojim se načelima oni temelje danas. Metodom polustrukturiranog intervjua ispitano je ukupno petnaest muškaraca u dobi od dvadeset i jedne do dvadeset i osam godina. Prednosti polustrukturiranog vide se u mogućnosti da osoba koja intervjuira ima jasnu problematiku i pitanja koja je potrebno odgovoriti, no ujedno je slobodna raspravljati o temi i dopustiti ispitanicima da sami prezentiraju ideje i diskutiraju o zadanoj problematici. Pitanja su otvorenog tipa gdje osoba koja intervjuira naglašava pojmove koji su relevantni za intervju (Denscombe, 2010:175 ; vlastiti prijevod). Ispitanicima je postavljeno ukupno pet pitanja temeljenih na relevantnoj literaturi uz dodatna potpitanja u pojedinačnim slučajevima. Korištenjem polustrukturiranog intervjua omogućio se pristup informacijama koje nisu bile predviđene u inicijalnom planu, te istraživanje problematike muškosti i muževnosti na donekle intimnijoj razini. Intervjui su provedeni u studentskim sobama ispitanika s predviđenim trajanjem od trideset minuta. Poštujući načelo povjerljivosti i zaštite

identiteta, imena i prezimena ispitanika biti će označena inicijalima, uz naznaku njihove dobi. Pitanja slijede redom.

1. Što te po tvom mišljenju čini muškarcem?
2. Kako bi opisao svoju muževnost?
3. Kakvo je tvoje mišljenje o muškosti danas u usporedbi s prijašnjim poimanjima muškosti?
4. Što misliš o gay muškarcima?
5. Misliš li da je homoseksualna muškost različita od heteroseksualne?

Pitanja su strukturirana na način da istraže najprije primarni razlog zašto se ispitanici smatraju muškarcima, te jesu li vlastiti identitet, odnosno njegovu konstrukciju, propitivali i analizirali. Svrha ispitivanja je saznati postoje li promjene i odmaci od pretpostavljenih osobina muškosti i muževnosti te potencijalnog utjecaja hegemonijske muškosti, ukoliko postoje kako se manifestiraju.

Analiza intervjua

Pitanje što vas čini muškarcem, dijeli grupu ispitanika u dvije skupine. Prva skupina odgovor poglavito veže uz nekoliko zajedničkih nazivnika koji se ponavljaju, kao hrabrost, odvažnost, odgovornost i zaštitnički karakter. Na samom početku očituje se prisutnost stereotipa o muškosti, o muškarcu koji je sposoban zaštititi druge, biti neustrašiv i odlučan, spreman na izazove i zadatke koje će bespogovorno izvršiti. Primjerice A.M (dvadeset i osam godina) navodi:

„Imam želju da budem zdrav pa da mogu ono iskoristiti sav svoj puni potencijal. Mene samo strah od, možda čak i kompleks neki ono, da ne budem neki totalni manijak u smislu da budem totalno društveno neprihvaćen, jednostavno strah da ne mogu ono, da ne mogu obezbjedit. Nekako kad sam došao vamo to je meni bilo prvo iskustvo da odem nekamo od kuće na toliko vremena i od svega što mi je kući bilo prihvaćeno, da sam ja tu oko porodice oko prijatelja. Nisam uopšte razmišljao na način da sad ja ono, tu sam uvijek ću priletiti šta treba pomoći sve je ok. Ja kad sam otišo počeo sam se u tom jednom momentu brinuti, jebote šta tim ljudima treba? Dal je sve ok? Pogotovo jer se, kad sam tek došao ovamo, pojavila se vijest lik ubojica iz Konica ubio drota, ubio nekog lika, sve se to dešava u blizini gdje mi živimo i ja sam strpio bio čovječe šta se dešava u pičku materinu? I ja nazovem staru šta je reć ba? Kakav je to lik dole strepite, šta vam je? Kakav bolan lik? Pa taj ubica, kakav bolan ubica? Oni su totalno nesvjesni, i dok sam ja to njoj objasnio, šta ja znam, šta mene pitaš pitaj braću, totalno su nesvjesni i meni je ta daljina nekako učinila, kako mi je onemogućila da budem tu i da znam šta se dešava oko ljudi koji su mi znači u životu, jednostavno neki strah mi je potaknula i stvarno sam se bio prestrašio za njihovu sigurnost. Zvuči

klišeizirano al eto to je ono šta mogu reć ono iskreno da mi se desilo, valjda taj neki strah od nemogućnosti može se reći da, da jednostavno da bi bio predstavnik mog nekog maskuliniteta, strah da ja nešto ne mogu uraditi ili doprinjeti mojoj porodici prijateljima dal na financijskoj materijalnoj razini bilo kakvoj nije ni bitno“

Muškost koja proizlazi iz potrebe za zaštitom i brigom za vlastitu obitelj i prijatelje, uz sve pozitivne aspekte, ipak reflektira strah od pasivizacije. Ispitanici smatraju da su muškarci jer su aktivni, jer djeluju, pozicionirajući pritom, iz različitih razloga, osobe o kojima se potrebno skrbiti, koje je potrebno zaštititi, u pasivnu poziciju. Iako ne mora nužno značiti da pojedinci smatraju da je njihova primarna uloga financijska briga o svojoj obitelji ili bližnjima, odgovori uvelike pokazuju potrebu za uzdržavanjem i zaštitom drugih, te su pak karakteristike i obilježja muškarca koji donose kruh na stol. Postoje oni koji skrbe i oni kojima je skrb potrebna, te je jasno naznačeno da je muškarac taj koji je akter. Druga skupina odgovor veže uz fizičko tijelo i genitalije. Ispitanik J.H (dvadeset i tri godine) nadodaje „fundamentalni dio moje muškosti je moj pi-pi i moje dvije mesne okruglice, drugim riječima moj spol, bivanje muškarcem. Sve su druge stvari sekundarne toj primarnoj činjenici“ (vlastiti prijevod) . Tjelesna percepcija muškog identiteta potvrđuje Connellinu tvrdnju o tijelu kao sredstvu artikulacije muškosti. U ovom se slučaju ona reducira na spolni organ, činjenica da posjeduju penis ispitanicima je znak njihove muškosti. R.W. Connell u knjizi „Masculinities“ tvrdi: „mišljenje je da prava muškost gotovo uvijek proizlazi iz muškog tijela, inherentna je muškom tijelu ili izražava nešto o muškom tijelu. Ili tijelo vodi i upravlja djelovanjem ili tijelo ograničava djelovanje“ (Connell, 2005:46 ; vlastiti prijevod). Nadalje, E.T (dvadeset i dvije godine) govori: „Mislim da se moja muškost već vidi u mom izgledu, dečko moje veličine i građe, dlakav, već gubim malo kose. S druge strane u smislu ponašanja, mislim da se moja muškost vidi u načinu kako se odnosim prema osobama mog i suprotnog spola,, (vlastiti prijevod) . Tijelo u ovim slučajevima služi kao medij, neverbalno prenosi poruku o muškosti, sama fizička prisutnost pa čak i gubitak kose predstavnici su muškog identiteta kod pojedinaca. Pitanje o muževnosti rezultiralo je prisutnim normama muškosti koje ispitanici muškarci nastoje dostići. D.A (dvadeset i dvije godine) tvrdi:

„Ako uzmemo karakteristike koje se smatraju pod maskulinitetom, snaga, hrabrost, neovisnost, liderstvo i asertivnost mislim da se trudim težiti tim karakteristikama. Ove stvari smatram vrlinama i nečemu čemu bi svaka osoba trebala težiti bez obzira kojeg je spola. Same po sebi one su teške za postić, nisam ni ja svaki put uspješan ali se nastojim truditi što više ić prema njima“.

Ispitanik D.S (dvadeset i jedna godina) smatra da je njegova muškost promjenjiva:

„Imam osjećaj da se moja muževnost mijenja s vremena na vrijeme, ovisno o tome kako sam raspoložen i šta sam sve radio taj dan. Rekao bih da se nekad osjeća jače nekad slabije kada sam, primjerice, učinio stvari koje se uobičajeno vežu s osobinama muškarca, ovo najviše ovisi o tome jesam li išao taj dan u teretanu ili pričao sa djevojkama. Kada sam odradio obe stvari osjećam se kao da mi se muškost poboljšala i ja provodim svoju rodnu ulogu“ (vlastiti prijevod) .

Neovisno o tome radilo se o tjelesnim ili karakternim osobinama koje je potrebno imati, određenim aktivnostima koje je potrebno izvršiti, naprimjer, odlazak u teretanu, briga o tijelu ili naposljetku interakcija s djevojkama, navedeni odgovori ostavljaju dojam da postoji izvjestan cilj do kojeg se dolazi ispunjavanjem svih pretpostavljenih osobina muškosti i muževnosti. Primjerice, ispitanik S.Z (dvadeset i dvije godine) tvrdi: „Ono što ja osobno mislim da me čini muževnim je, je pedeset pedeset, to je kao novčić ima svoju dobru stranu, ima svoju lošu stranu, u osnovi znači ponašati se bez opravdavanja, znači činiti, biti hrabar i činiti, riskirati i jednostavno usuditi se biti to što jesi bez opravdavanja. Ja mislim, to pokušavam raditi sa dobre strane jer bi stvari mogle poći po zlu jako brzo, zato i postoji toksični maskulinitet i sve te stvari. Ja osobno mislim da to što me čini muževnim je hrabrost u nekom smislu tako da da, vjera u sebe i šta ja mislim da je muževnost, definicija muževnosti po nekom općem mišljenju koje me okružuje, je ta da možeš raditi stvari bez da tražiš dopuštenje i da možeš šefovati drugim ljudima“ (vlastiti prijevod) .

Intervju se u nastavku koncentrira na potencijalne promijene u razumijevanju muškosti usporedno s tradicionalnim koncepcijama tog pojma, za koje ispitanici u velikom broju smatraju da se već događaju. A.M (dvadeset i osam godina) konstatira:

„Mislim da se to mijenja onaj, to je strašno bilo izraženo u nekoj generaciji mog oca i možda tih tamo generacija koji imaju sad možda nekih pedeset i pet do šezdeset, pedeset i pet pa nadalje godina, pedeset i deveto je moj otac. Mijenja se, mijenja se ta situacija mislim da vjerojatno nekako, smjena je generacija nekako čak i profesionalnim krugovima pa tako nekako i u socijalnim da se ljudi jednostavno djeca interneta, milenijali počinju dobivati svoje porodice pa vjerojatno neki drugi će sad svjetonazor da se, da se rodi neće biti više tih komunjara pod navodnicima, znakovima navoda, alkoholičara komunjara koji jednostavno su takvi kakvi jesu. Tu ja ne mogu nikome suditi jer, ali vjerujem da opet oni su nekako ispod nekog, neke vrste staklenog zvona socijalističkog odrasli u kojem jednostavno ne znam dal je bilo prostora za išta drugo nego da se tako razmišlja, plus ta neka, neko patrijarhalno razmišljanje šta ja znam. Jednostavno internet i tehnologija daju stvari i za koje uopšte nisi znao da su moguće i vjerujem da će se mjenjati da će biti nekako različitih muškosti, da će svi moći imati neku individualnu, da neće biti uniformne muškosti, da će to bit nekako kako su geekovi postali, kako je ono, intelligence is the new sexy, ono da vjerojatno se tu nekako i feminizam utiče na to da podiže cijenu tih, uslovno rečeno cijenu, tih geekova da jednostavno budu muževni

bez obzira što ono totalno možda ne može ni spol utvrdit dok se ne skinе, ono zezam se al mislim da, da će više različitih muškosti biti tu je point“.

J.H (dvadeset i tri godine) nastavlja u sličnom tonu govoreći:

„Mislim da je bila promjena u dijelu muškog identiteta u današnjem kontekstu no definitivno ne i potpuna promjena jer postoje mnogi aspekti koji su ostali netaknuti. No u smislu promjene, mislim da se dogodilo sveopće omekšavanje identiteta na mnogo načina, barem u očima većine ljudi. Pretpostavke muškarci ne plaču, nikad ne pokazuju strah ili emocije i svi drugi stereotipi o pravim muškarcima kako se kaže, nisu naglašene u muškarcima ili društvu općenito. Nježnije strane muškosti kao briga o drugima, osjećaji ili pasivnost i submisivnost nisu više demonizirane kod muškaraca barem u mojim koncepcijama tradicionalne muškosti. S druge strane svi ovi aspekti muškog identiteta koje sam spomenuo su idalje jako ukorijenjeni u suvremenom muškom identitetu, mislim ne u svim slučajevima naravno, ali u velikoj većini. Idalje postoje brojni muškarci koji misle da pravi muškarci rješavaju probleme šakama i nikad ne bježe od sukoba, također postoje žene koje misle da bi to muškarci i trebali činiti. Ipak mislim da ih nema više toliko iako ne znam, nisam radio neko istraživanje pa ne znam jesam li u pravu ili nisam, ali mislim da ih nema u tolikom broju kao prije“ (vlastiti prijevod) .

Neki muškarci predviđaju mogućnost individualnog odabira odgovarajućeg muškog identiteta, drugi pak smatraju da se on omekšava, da rodne uloge nemaju toliko veliki utjecaj, te da nisu u toj mjeri naznačene i nametnute. Iako vlastiti identitet većinski percipiraju kroz stereotipne društvene norme muškosti, otvorenost prema izražavanju emocija, podupiranje jednakosti između spolova, podupiranje ženskih prava, istospolnih brakova i sl. indikatori su odmak od hegemonijske muškosti i homosocijalnosti koju spominje Sharon Bird. Krucijalno pitanje koje istražuje problematiku hegemonijske muškosti je pitanje o gay muškarcima. Pitanje se temelji na premisi Mike Donaldsona, o odbojnosti prema homoseksualcima koja se smatra fundamentalnom za mušku heteroseksualnost i jedno je od glavnih obilježja hegemonijske muškosti. Od petnaest ispitanika, trinaest se izražava kao heteroseksualac dok se dva ispitanika izražavaju kao homoseksualci. Jedan od petnaest muškaraca ima podvojene stavove o homoseksualcima. I. T (dvadeset i šest godina) navodi:

„Homoseksualci bi se trebali držati podalje od drugih ljudi, ne trebaju sad o tome govoriti cijelo vrijeme i krivit svoj drugačiji seksualni život za sve loše šta im se dogodilo u životu. Nije da ja imam nešto protiv njih, ali parade po gradovima nisu nešto što će im pomoći da budu bolje prihvaćeni u društvu,, .

Većinski dio grupe nije jasno izrazio odbojnost prema gay muškarcima, naprotiv, opći dojam je da ne vide razlog zašto bi se o gay muškarcima trebalo raspravljati kao odvojenoj skupini. Ispitanik

K. G (dvadeset i četiri godine) govori: „dviije i devetnaesta je nema potrebe da se izdvaja jedna seksualnost među svim drugima jer je ista kao i sve druge“ . Pitanje misle li da se homoseksualna muškost razlikuje od heteroseksualne također je rezultiralo odmakom od hegemonijskog identiteta. A. M (dvadeset i osam godina) konstatira:

„Bit će u Sarajevu ta parada ponosa u septembru, to je sad veliki korak jer nikad nije u gradu sa tolikim muslimanskim stanovništvom ovaj organizirana parada, al eto kad već spominjem muslimane i religiju, vjerovatno se ta muškost derivira iz toga i te granice su jasno naznačene u islamu i vjerojatno je to religijska indoktrinacija. Žene i muškarci se bukvalno označavaju, muškarci bradom žene nakitom ono kako ko i mislim, jasne su granice. Kakav će udar sad dole proizvesti, mislim to se gleda kao lični udar na integritet muškarca, pogotovo muškarca žene su, žene nemaju toliki problem sa tim ako su vjerovatno, šta li je tu posrijedi, vjerovatno isto ta neka emocionalna inteligencija ono, šta je najluđe zbog toga sam i rekao za ono lobije, najveći medij u Bosni Klix objavljuje tekstove koji se jasno naginju na stranu LGBT-a i ja evo dok nisam došao ovdje nisam se toliko se sretao sa LGBT populacijom. Mislim jesam al nekako dole u Bosni u Sarajevu kad neko kaže da je gej ne znam isto nevjerica znaš kako to je dole, niko nikom ne vjeruje ništa kontaš, sve neka podvala neko nekog mislim šta ono dole je vječita nevjerica u nešto, ono sve je neka podvala, sve je zavala sve uvala onaj, preselio mi se drug u Dansku kaže, govori, tamo niko ne laže, ne može da vjeruje da ljudi ne lažu kontaš? I tako tek kad sam došao ovdje i stvarno se upoznao s ljudima koji su zorno i bezpogovorno gejevi i lezbijke onaj, tu sam ono shvatio koji je to taj neki level te njihove emotivne, nekako previše puta govorim mi i oni nekako, al evo ako na nekoj toj nekoj, taj njihov neki, nevjerovatno su ljudi pristupačni, valjda je to taj neki level ono u kojem su oni valjda toliko oslobođeni toliko ih boli kurac na kraju krajeva da uopšte ne znam, nema ni jedne teme u kojoj se oni osjećaju neugodno, neozbiljno i šala i sve to, taj neki ono njihova muškost, ne vjerujem da je na inakoji način naškodila ta njihova orijentacija toj muškosti, maskulinitetu“.

Na samom završetku potrebno je naglasiti da se rezultati intervjuja ograničavaju na navedenu skupinu ispitanika, te da mišljenja mogu varirati u različitim dobnim, društvenim ili kulturalnim skupinama. Ni jedan ispitanik ne ispunjava kriterije hegemonijske muškosti u potpunosti no svakako postoje indikatori njezinog utjecaja, radilo se to o prisutnim normama koje utječu na formaciju muškog identiteta i poimanja muževnosti ili pak idealiziranju karakternih osobina, poput hrabrosti, asertivnosti, samostalnosti i akcije. Pregovaranje i odstupanje vidljivo je kroz podupiranje promjena tradicionalnih oblika muškosti koje ispitanici i sami provode, pokazivanje emocija, zauzimanje za društvenu jednakost, podupiranje homoseksualaca i homoseksualnih zajednica i sl. Na osnovi dobivenih informacija ispitanike je moguće kategorizirati u skupinu protestnih muškosti kako ih definira R. W. Connell. No sama činjenica da postoji prisutnost ideala

o muškosti, ideja o djelima koja će povećati nečiju muškost ili osigurati da se rodna uloga izvršava u skladu s normama, znak je podjele na svojevrsnu periferiju muškosti i njezin centar.

Zaključak

Problematika muškog identiteta, točnije, muških identiteta otvara pitanja o društvenom, kulturalnom i ekonomskom utjecaju na konstrukciju i poimanje sebstva. Prisutni stereotipi o muškosti, rodne uloge, pretpostavljene metode dostizanja muškog ideala mogu rezultirati nezadovoljstvom vlastitim vršenjem muškosti. Muški ideal je nedostižan, iako se čini blizu, konstantno klizi iz ruku muškarcima koji ga nastoje dostići. Kontradiktorna, brutalna, opresivna, ali utjecajna i aktualna, hegemonijska muškost je zapravo samo prazno patrijarhalno obećanje muškarcima željnih statusa i moći. Teško ostvariva, ali itekako prisutna, isključujuća i frigidna većini muškaraca nikada ne ispuni dato obećanje. Rezultati intervjua pokazatelji su mogućnost promijene i odstupanja od hegemonijskog normativa. U trenutku kada poštivanje žena, i LGBTQ zajednice, briga o djeci i senzibilitet prema drugima ne budu označeni kao protestni oblici muškosti moći će se govoriti o dolasku toliko očekivanog novog muškarca. Do tada je potreban sustavan rad na edukaciji o muškosti, muževnosti i destigmatizaciji muških emocija i slabosti. Rezultat bi mogao biti put prema boljem i egalitarnijem društvu.

Sažetak

Cilj ovog rada je istražiti aspekte muškog identiteta. Namjerava se analizirati i definirati koncepte identiteta, konstrukcije muškog identiteta, spolne i rodne razlike, rodne uloge, homosocijalnosti i hegemonijske muškosti, korištenjem relevantne literature. Naglasak je na utjecaju hegemonijske

muškosti na druge oblike muških muževnih identiteta. Ovaj rad nastoji dobiti uvid u individualna i osobna mišljenja mladih muškaraca o njihovim identitetima, muževnosti, homoseksualnosti i potencijalnoj promjeni u muškim identitetima danas, korištenjem metodom polustrukturiranog intervjuiranja.

Ključne riječi: Hegemonijska muškost, identitet, muško, muškost, muževnost.

Literatura

1. Barthes, R (2009), 'Mitologije', Naklada Pelago, Frane Petrića 7, Zagreb, Hrvatska.
Dostupno na: <https://www.scribd.com/document/91048964/Roland-Barthes-Mitologije>
2. Beynon, John (2002), 'Masculinities and Culture', Buckingham & Philadelphia: Open University, <http://catalog.hathitrust.org/api/volumes/oclc/47074772.html>

3. Bird, R. S (1996), 'Welcome to the Men's Club: Homosociality and the Maintenance of Hegemonic Masculinity', *Gender and Society*, Vol. 10, No. 2 (Apr., 1996), pp. 120-132
Published by: Sage Publications, Inc
4. Borić, R (1998), 'Ženski identitet u jeziku', časopis *Treća* 1:1, str 37-44
5. Chapman, R (1988), 'The Great Pretender: Variations on the New Man Theme', u 'Male Order, Unwrapping Masculinity', Lawrence & Wishart Limited
6. Connell, R. W & Connell, R (1987), 'Gender and power: society, the person, and sexual politics', Stanford University Press
7. Connell, R. W (2005), 'Masculinities' , Polity press, 65 Bridge Street, Cambridge
8. Denscombe, M (2010), 'The Good Research Guide', Open University Press
9. Donaldson, M (1993), 'What Is Hegemonic Masculinity?', *Theory and Society*, Special Issue: Masculinities, October 1993, 22(5), 643-657. Copyright 1993 Springer.
10. Deschamps, J & Devos, T (1998), 'Regarding the relationship between social identity and personal identity' u ' *Social Identity: International Perspectives*', SAGE, 1998
11. Moore, S (1988), 'Getting a Bit of the Other: The Pimps od Postmodernism, u 'Male Order, Unwrapping Masculinity', Lawrence & Wishart Limited
12. Mort, F (1988), 'Boys Own? Masculinitym Style and Popučar Culture' u 'Male Order, Unwrapping Masculinity', Lawrence & Wishart Limited
13. Rutherford, J (1988). 'Who's That Man' u 'Male Order, Unwrapping Masculinity', Lawrence & Wishart Limited
14. Schippers, M (2007), 'Recovering the Feminine Other: Masculinity, Femininity and Gender Hegemony', *Theory and Society*. 36. 85-102
15. Zeman, Z., i Geiger Zeman, M. (2012). 'Brže bolje u formu" - mitologija ljepote, komercijalizacija i discipliniranje tijela', *Metodički ogledi*, 19(1), str. 59-75. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/94722> (Datum pristupa: 11.09.2019.)